

Дмитрієва М. М.
*аспірантка кафедри історії і
теорії держави та права,
Запорізький національний
університет*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Одним із найсерйозніших викликів сучасності стала пандемія COVID-19, яку Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила 12 березня 2020 р. Швидке та неконтрольоване поширення невідомої раніше респіраторної інфекції, яка характеризується високою контагіозністю і важкістю перебігу, спричинило надзвичайну ситуацію планетарного значення, яка виявилась тим складнішою, що після Другої світової війни людство практично не стикалось з пандеміями такого масштабу. Значний і агресивний вплив пандемії COVID-19 практично на всі сфери життя і діяльності людини дозволив характеризувати її як безстрокову кризу, яка призводить до глобальної трансформації міжнародного порядку [1, р. 26].

В умовах триваючої невизначеності з метою запобігання подальшого поширення пандемії і перетворення її у незворотну необхідна правова визначеність щодо того, які правила поведінки, в яких випадках вони застосовуються, а також яким чином вони повинні тлумачитись відповідальними органами влади [2]. Водночас, аналіз дій національних урядів, спрямованих на протидію пандемії, а також їх результатів, дає змогу стверджувати, що дотримання цієї вимоги не є досконалим.

Метою пропонованої роботи є дослідження особливостей реалізації принципів правової визначеності і невизначеності в умовах поширення пандемії COVID-19.

Дослідженню окремих аспектів принципу правової визначеності присвячені роботи Л. Богачової, Ф. Гаєка, В. Городовенка, С. Головатого, П. Гуйвана, В. Кернза, М. Козюбри, Ю. Матвєєвої, П.Х. Нойхауза, Г. Огнев'юк, Б. Опперманна, С. Погребняка, А. Приймака, П. Рабіновича, П.М. Родрігеза, Л. Фуллера, Т. Хартлі та інших. На особливу увагу заслуговують погляди тих учених, які досліджували проблеми забезпечення дотримання прав і свобод людини при введенні державами заходів боротьби з пандемією COVID-19 та епідемічної безпеки, серед них зокрема таких, як: В. Городовенко, Л. Удовика, Ю. Забуга, Т. Михайліченко, С.Рак, О. Руднєва, О. Приходько та ін. Водночас, поширення глобальних викликів і загроз у світі, зокрема пандемії COVID-19, обумовлює необхідність переосмислення проблем правової визначеності й правової невизначеності, дослідження проблем реалізації принципу правової визначеності в умовах поширення пандемії COVID-19 та обґрунтування напрямів і засобів їх вирішення.

Відсутність науково достовірної інформації про вірус SARS-CoV-2, механізм його поширення і способи протидії на початковому етапі пандемії мала наслідком крайню невизначеність правових приписів, хаотичність дій

національних держав, неможливість сформулювати чітко визначену стратегію боротьби з інфекцією і непропорційність вживаних заходів, які виявлялись або занадто жорсткими (країни Південно-Східної Азії, де впровадження карантину супроводжувалось застосуванням заходів примусу аж до введення армійських підрозділів), або занадто слабкими (США, де недооцінка загрози призвела до високого рівня захворюваності і смертності, який тримається до теперішнього часу), що, в свою чергу, справило негативний вплив на економічну, політичну, соціальну системи відповідних суспільств. З цього приводу наголошується, що віруси можуть мати більш серйозні наслідки, ніж будь-який терористичний акт [3, р.116]

Аналізуючи нормативну базу заходів боротьби з пандемією і її реалізацію на практиці, вчені стверджують, що відсутність правової визначеності стала повсюдним явищем: правила та інструкції постійно змінюються, їх тлумачення є проблемою навіть для професійних юристів, громадяни не мають можливості регулювати свою поведінку, бізнес не може рухатись вперед або хоча б розраховувати на гарантований захист. Причому зміна нормативних правил може бути непередбачуваною і мати радикальні наслідки [4].

Іншими проблемними аспектами реалізації вимог правової визначеності є затримка оприлюднення нормативних актів, якими встановлюються особливості правового статусу особи і регулюється протидія COVID-19, в т.ч. їх публікація після набрання законної сили, переважне регулювання правовідносин за допомогою актів виконавчої влади, які приймаються у спрощеному порядку, нечітке розподілення повноважень і юридичної відповідальності між державними органами, яке має наслідком дублювання або конфлікт компетенцій, відсутність системності у правових положеннях, правові колізії.

З іншого боку, протиепідемічні стратегії держав піддаються критиці через їх тривалість і відсутність кінцевого строку їх реалізації [5]. Безперечно цьому у значній мірі сприяє характер інфекції, її можливість вражати значну кількість людей за відносно незначні проміжки часу, варіативність її впливу на людину і форм перебігу захворювання, стійкість перед традиційними методами лікування. Крім того, поява нових штамів вірусу, які відзначаються більшою контагіозністю і призводять до більш тяжких, порівняно із його первісним варіантом, наслідків, унеможлиблює високу визначеність відповідних норм. У цьому випадку слід визнати виправданим застосування правової невизначеності у її позитивному розумінні, оскільки вона надає змогу забезпечити необхідну гнучкість правового регулювання.

На початок 2023 р. єдиним правовим актом, який регулює питання медико-санітарної безпеки і заходи реагування на міжнародні спалахи хвороб, є Міжнародні медико-санітарні правила, прийняті на 58-й сесії Всесвітньої організації охорони здоров'я у 2005 р. Крім того, окремі положення, пов'язані із запобіганням транскордонного поширення інфекційних захворювань містяться в ряді суміжних актів, присвячених, зокрема, використанню біологічних речовин, харчовим продуктам, біологічній безпеці в лабораторіях, безпеці перевезень, ядерним і радіаційним аварійним ситуаціям, а також окремим хворобам. Незважаючи на це, слід констатувати відсутність

системності правових норм у зазначеній сфері, що, разом із рекомендаційним характером більшості вказаних документів, робить їх застосування в період швидкого поширення пандемії COVID-19 малоефективним. У зв'язку з цим дослідники вказують, що з невидимим, підступним і непередбачуваним ворогом світове співтовариство бореться чим прийдеться, так і не встановивши арсенал необхідних засобів і методів ведення такої боротьби, використовуючи в окремих випадках визначений для інших цілей інструментарій, а також самостійно «призначаючи» винних.

У таких умовах особливої важливості набуває необхідність розробки і прийняття універсального міжнародного правового акту із протидії епідеміям і пандеміям, який консолідував би зусилля національних держав і оформив правові рамки їх діяльності. У таку конвенцію повинні бути включені положення про оперативне повідомлення про небезпечні інфекційні захворювання, співробітництво держав по локалізації осередків таких захворювань, а також надання безоплатної допомоги країнам, в яких епідеміологічна ситуація набула загрозливого характеру, співробітництво із ВОЗ, зокрема, у частині контролю за проведенням дослідів із вірусами і поширення інфекцій штучного походження, загальнодержавний обов'язковий карантин, умови і особливості його впровадження, допустимі межі і заходи обмеження прав людини при надзвичайних ситуаціях у сфері охорони здоров'я, механізм врегулювання юридичних спорів і колізій.

Складною й суперечливою залишається й проблема вакцинації в системі прав і обов'язків людини в умовах поширення пандемії COVID-19. Слушними у контексті зазначеної проблеми видаються міркування В.Городовника, Л. Удовики, Т. Шеховцової, які наголошують: «відступ від положень Європейської конвенції з прав людини в умовах запровадження заходів боротьби з пандемією є спільною проблемою для європейських країн та потребує запровадження надзвичайних заходів з боку урядів цих країн; запроваджені заходи мають бути законними, необхідними, недискримінаційними з визначеною конкретною спрямованістю і тривалістю; забезпечення дотримання прав і свобод людини вимагає обґрунтованих, своєчасних і ефективних правових, організаційних форм і методів діяльності держав і міжнародної співпраці» [6]; разом з тим, очевидним є те, що за наявних клінічних характеристик вірусу переривання ланцюгу інфекції, уповільнення темпів зараження і захворюваності, а отже, її остаточне подолання, можливі лише за умови належної реалізації національними державами закріплених за ними позитивних зобов'язань, спрямованих на захист життя і здоров'я як конкретної особи, так і суспільства у цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Simons G. (2020). The Corona Virus Pandemic and Global Transformations: Making or Breaking International Orders? *Outlines of Global Transformations: Politics, Economic, Law*, vol. 13, № 5, pp. 20-37. P.26.
- 2.Grogan J., Beqiraj J. (2021). Rule of law as a Perimeter of Legitimacy for COVID-19 Responses. *VerfBlog*, 2021, vol.17, № 4, pp.

3. Canestrini N. (2020). COVID-19 Italian emergency legislation and infection of the rule of law. *New Journal of European Criminal Law*, vol.11, № 2, pp. 116-122. P.116.
4. COVID: Lack of legal certainty is now endemic. URL: <https://www.scottishlegal.com/article/covid-lack-of-legal-certainty-is-now-endemic> (дата звернення: 28.08.2021).
5. Grogan J., Beqiraj J. (2021). Rule of law as a Perimeter of Legitimacy for COVID-19 Responses. *VerfBlog*, 2021, vol.17, № 4, pp.
6. Viktor V. Horodovenko, Larysa G. Udovyka, Hanna O. Dichko (2020). Ensuring respect for human rights and freedoms in the context of states' measures introduction to combat the COVID-19 pandemic: european experience. *Wiadomości Lekarskie*, VOLUME LXXIII, ISSUE 12 PART 2, DECEMBER 2020, P. 2773-2779. URL: <https://wiadlek.pl/wp-content/uploads/archive/2020/WLek202012212.pdf>

УДК 340

Дракохруст Т. В.

*докторка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри міжнародного права
та міграційної політики
Західноукраїнського національного
університету*

ДЕПОРТАЦІЯ ЧИ ЕВАКУАЦІЯ : НАСЛІДКИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ ДО УКРАЇНИ

Після повномасштабного російського вторгнення, згідно з даними ООН, Україну залишили понад 5,2 млн осіб. Куди їдуть українці та чи слід усіх з них називати біженцями? Адже більшість українців у ЄС вирішила не ставати біженцями, а отримати тимчасовий захист, який дає право на роботу, соціальні виплати і свободу пересування [1].

І дійсно, за інформацією ООН, зараз за межами нашої країни перебуває 7,8 мільйона громадян України. У росії — 2 852 395 осіб. Серед Європейських країни у лідерах за цим показником Польща (майже 1,5 млн). Далі йдуть Німеччина (1 019 789), Чехія (458 679), Італія (171 546), Іспанія (151 786), Туреччина (145 000), Болгарія (144 018), Великобританія (141 500), Франція (118 994) та Словаччина (100 041) [2].

Примусове вивезення громадян України з окупованих територій у російських засобах масової інформації продовжують називати евакуацією. Проте евакуація, згідно з аналізом частини 2 статті 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, - це загальне або часткове переміщення населення з певної території, необхідне для забезпечення його безпеки або внаслідок з імперативних військових причин. Евакуація є лише одним із способів захисту цивільного населення, який може бути застосований лише у двох чітко визначених випадках: